

Lecturi fidele

Volumul *Disonanțe. Studii asupra expresionismului în poezia contemporană**, se constituie într-o analiză riguroasă a unei direcții importante din lirica ultimelor decenii. Observând absența unui program expresionist și existența unei multitudini de reflexe ale poeziei expresioniste în creația poezilor de ieri și de azi, Georgeta Moarcăs investighează nu doar retortele stilistice sau canavaua tematică a expresionismului, ci chiar miezul germinativ al acestui curent, sensibilitatea expresionistă.

Marele merit al lucrării este determinat de faptul că autoarea explorează, mai aplecat și mai cu migală decât alți comentatori ai fenomenului, specificul expresionist al unor poeți de top și de vârf: Ion Caraion, Mariana Marin, Ion Mureșan, Ioan Es Pop. Echilibrul dintre metodologie și simțul acut al adecvării fenomenologice la text are astfel ca rezultat o lectură fidelă a acestor „expresioniști de după expresionism” care, deși atât de diferiți între ei, aparțin temperamental și structural aceleiași stirpe.

Fără explicații excesive, armonizându-și stilul judicios cu arta interpretării, criticul disociază de la bun început cele două perspective (una istoricizantă, cealaltă dezistoricizantă) asupra expresionismului, sesizând diferitele centre gravitaționale ale expresionismului interbelic. Sunt dezvăluite astfel avatarurile primilor expresioniști, se reinterpretează antecedentele și sunt reasezate, pentru a se decanta filiațiile.

Desfăcându-se mai degrabă din mantaua bacoviană, decât din aceea blagiană, Ion Caraion, Mariana Marin, Ion Mureșan, Ioan Es Pop își afirmă însă repede originalitatea. Prin anumite simptome individualiste și prin simțul intens al diferențierii literare, ei se sustrag oricărui dogmatism estetic. Aceste date particulare ale operei lor configurează treptat câteva promontorii ale expresionismului și alcătuiesc în mod organic o structură integrală, integratoare a expresionismului, pe care Georgeta Moarcăs o aproximează, dincolo de portretele remarcabile alcătuite pentru fiecare poet în parte.

În buna rânduială pe care o impune încă din primul capitol cartea – la origine teză de doctorat – sunt prezentate temeuri teoretice ale expresionismului (fenomen, curent, mișcare, stil etc.), relațiile statornicite sau „punctele de

incidență” ale expresionismului cu literatura română, orientările din expresionismul românesc. Capitolele rezervate studiilor de caz (Ion Caraion, Mariana Marin etc.) evidențiază o detectivistică atentă urmată de administrarea inteligentă a probelor, minuțios înfățișate. Sunt trecute în revistă volumele, etapele estetice – vârstele expresionismului, exemplificările aducând argumente și nuanțe, astfel încât pe direcția circumscrierii unei sensibilități expresioniste, volumul se lărgeste și se îmbogățește treptat, o secvență redimensionându-le pe cele anterioare, o analiză luminând o exegeză trecută.

Calea aleasă este cea mai firească, cea mai bună dintre toate. Sunt evitate în acest mod analogiile riscante, graba, formulările decisive. Tabloul expresionist își găsește coerența în ansamblul cărții, profilându-se foarte precis la finalul ei, după ce își ia un profit substanțial din comentarea fiecărui poet.

Chiar dacă își sistematizează și geometrizează interpretarea, cercetătoarea studiază deopotrivă aventura poetică respectivă, cadența devenirii și metamorfozei eului liric, maturizarea și căutarea unei identități. Descrierea funcționalității ordonatoare a expresionismului se produce paralel cu urmărirea firului de apă al imaginarului poezilor, a meandrelor imaginației. Într-un inventar ce se alcătuiește din subcapitole inspirat intitulate, lucrarea investighează „sugestia morții și a putrefacției”, „lumea ca infern”, „experiența carcerală”, „dezumanizarea”, „lumea crepusculară”, „corpul mutilat și subiectivitatea agonizată” din versurile lui Ion Caraion. Sunt de asemenea surprinse „conflictul cu realitatea”, „demonia realului”, „dimensiunea thanatică a existenței”, „corpul ca ascunzătoarea Răului”, „exorcizarea răului” în lirica Marianeii Marin. „Nostalgia divinității absolute”, „experiența morții” și „imposibilitatea regăsirii sinelui” punctează odiseea expresionistă din poezia lui Ioan Es Pop, în vreme ce expresionismul lui Ion Mureșan, măsurabil în angoase, tensiuni și viziuni, merge de la momentul descoperirii „vocației vizionare” la „autportretul expresionist” și se obiectivizează în scindarea eului liric. Toate aceste „disonanțe”, care marchează o stare de criză permanentizată, conturează sensi-

bilitatea expresionistă și converg spre un *Weltgefühl*-ul specific acestor scriitori.

Ales ca noțiune operatoare, expresionismul nu sugrumă totuși textul critic, ci este cheia de lectură potrivită care, în plus, face posibilă sesizarea momentelor de flux și reflux din creația poezilor adunați în volum. Imperativul inspecției critice este, de altminteri, nu doar încercarea de a identifica relieful unei lirici expresioniste, ci și acela de a descoperi matricea imaginară proprie fiecărui poet, mai importantă decât matricea literară, culturală în care se înscrie și care ar fi mai lesne de desenat: „Considerațiile față de propria corporalitate suscită din partea Mariane Marin atitudini extreme, de iubire și ură, labile, adesea exaltate, exprimate concis în versurile: «Tu știi că pot disprețui/ și pot adora sacul de piele/ în care îmi duc până la capăt moartea» (*Scrisorile către Emil, III*). Privim acest citat drept un posibil punct de plecare pentru a remarca aglomerarea de tensiuni specifice poeziei sale: tensiunea dată de distanța dintre adorația narcisică și ură sinucigașă, corpul adesea respingător perceput în registru grotesc, dar asupra căruia se exercită urgența înfrumusețării, viața trăită ca o moarte continuă, presiunea ideologiei comuniste asupra vieții private a individului ce capătă o dimensiune concretă în imaginile mutilării acestui corp. Dincolo de afectele ce însoțesc raportarea la propriul corp, gradul cel mai de jos al reprezentării lui îl constituie imaginea nudă, respingătoare, a unui simplu recipient: «un sac de piele». Deprivarea de forma umană este exprimată prin imagini ale decăderii, coruperii și morții, corpul fiind numit în alte contexte poetice «hoit» (*O caldă înțelegere umană*), «închi-soare vie» (*Elegie XIX*), fiind redus la o masă nedefinită de carne în descompunere. (...) Pe scara umanizării reprezentării

corpului, stadiul imediat următor este cel în care corpul e descris doar prin forma păstrată, un tipar uman lipsit de conținutul spiritual presupus din obișnuință. Prezent în textul poetic ca *sperietoare*, *păpușă mecanică* sau *manechin*, corpul amenință mereu să alunece în stări sub-umane sau non-umane”.

Atentă la alegerea cuvântului potrivit pentru locul potrivit, optând pentru analiza disciplinată – recapitulativă, când este cazul – didactică și echilibrată din sentimentul datoriei față de text, autoarea are însă, în același timp, intuiția rară a celui *primum movens* al creației și abilitatea izolării unei teme care absoarbe toate textele și între fruntariile căreia își desfășoară apoi construcția critică: „Specifice poeziei Mariane Marin sunt aceste perfecte suprapuneri de emoții față de propriul corp, dispreț și milă, într-o tensionare reciprocă ce duce spre un paroxism caustic, necruțător (...). Cea-sul biologic al instinctului de supraviețuire dă naștere unor creaturi iraționale, demne de dispreț pentru că târăsc după ele corpul în zona bestialității” etc.

Lucrarea Georgetei Moarcăs impresionează, de aceea, în primul rând prin conlucrarea dintre jocul minții și afectivitate în surprinderea esențelor unei opere, căci, fără să neglijeze elementele contextuale sau ideile celorlalți critici, autoarea are o relație nemijlocită cu opera literară, dar și febrilitatea, expresivitatea și exuberanța celui care iubește poezia și care, iubind-o, are conștiința deplină a lucrului cu o materie vie.

*Georgeta Moarcăs, *Disonanțe. Studii asupra expresionismului în poezia română contemporană*, Editura Universității „Transilvania” din Brașov, 2011.